

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Навчально-науковий інститут української філології та журналістики

Дипломна робота
магістра

з теми:

**СУРЖИК ЯК ПРИЙОМ СТИЛІЗАЦІЇ МОВЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ
ПОСТМОДЕРНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ**

Виконала:

студентка 2 року навчання освітнього
ступеня «магістр» групи Ukr1-M22z
спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література)

Стражир Аліна Іванівна

Керівник:

Ладиняк Н.Б., кандидат філологічних
наук, доцент кафедри української мови

Рецензент:

Галайбіда О.В., кандидат філологічних
наук, доцент кафедри англійської мови

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУРЖИКУ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....	9
1.1.Поняття про суржик у сучасному мовознавстві.....	9
1.2.Особливості виникнення й розвитку українсько-російського суржику.....	19
1.3. Стилiзація мовлення в художньому дискурсі.....	26
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУРЖИКУ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....	36
2.1. Уживання суржикiзмiв у мові драматичних творів Олександра Ірванця.....	36
2.2. Моделювання суржику в художній прозі Михайла Бриниха.....	40
2.3. Стилiзація суржикового мовлення в художньому дискурсі українських письменників молодшої генерації.....	47
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИ Й ПРИЙОМИ РОБОТИ З ПОДОЛАННЯ СУРЖИКУ В МОВЛЕННІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	64
3.1. Суржик у мовленні здобувачів як дидактична проблема.....	64
3.2. Основні шляхи подолання суржику в мовленні здобувачів освіти.....	76
3.3. Вправи й завдання для виправлення мовленнєвих помилок, спричинених уживанням суржику.....	79
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	91
СЛОВНИКИ, ДОВІДНИКИ.....	97
ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	98

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- БСУМ – Словарь української мови: в 4 т. / за ред. Б. Грінченка. Київ, 1907–1909.
- ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
- ЗСЛС – Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: Твори, 2020. 920 с.
- ЛСГКТ – Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
- МФЕ – Мала філологічна енциклопедія / укл.: Скопненко О., Цимбалюк Т. Київ: Довіра, 2007. 487 с.
- НДІУ – Новий довідник: Історія України / упоряд. С. Крупчан та ін.; відп. ред. І. Сілакова. 2-ге вид. Київ: ТОВ «Казка», 2006. 736 с.
- СКСЖЛ – Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови: містить понад 3200 слів і 650 стійких словосполучень. Київ: Критика, 2003. 334 с.
- СУМ – Словник української мови: в 11 т. / Інститут мовознавства; за ред. І. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
- УМЕ – Українська мова: енциклопедія. Київ: Українська енциклопедія ім. М. Бажана, 2000. 752 с.

ВСТУП

Актуальною проблемою сьогодення є рівень культури мовлення українців. Суржик досі належить до поширених, відомих, обговорюваних, але недостатньо вивчених явищ. Його можна почути в усному мовленні пересічних громадян, державних діячів, ЗМІ, художній літературі. Хоча сьогодні українці все активніше відмовляються від уживання російської мови в побуті, громадських місцях, намагаються послуговуватися українською літературною мовою, дбають про чистоту власного мовлення, не всі питання вирішено.

Упродовж останніх десятиліть в українському мовознавстві спостерігаємо прагнення дослідників якомога точніше визначити суржик. Сутність цього соціолінгвістичного явища в різних аспектах проаналізувала Л. Масенко. Мовознавиця окреслила визначення терміна «суржик» у праці «Суржик: між мовою і язиком» як «специфічну форму побутування мови в Україні» [37, с. 4], «результат тривалого контакту домінантної мови загальноімперського поширення з підлеглими та утискуваними українською та білоруською мовами» [37, с. 6], «українсько-російську мішану форму усного мовлення» [37, с. 12], «гібридну українсько-російську форму мовлення [37, с. 48], «українсько-російський мовний гібрид» [37, с. 47], «змішану субмову» [37, с. 50,], «мовний гібрид» [37, с. 52], «мішаний тип мовлення» [37, с. 58], «змішане українсько-російське мовлення» [37, с. 59], «у свідомості носіїв суржику відсутнє чітке розрізнення двох мовних систем, що спричиняє хаотичне змішування елементів обох мов (code-mixing)» [37, с. 64].

О. Тараненко в ґрунтовній науковій розвідці «Українсько-російський суржик: статус, тенденції, оцінки, прогнози» розглядає проблему мовного статусу українсько-російського суржику (УРС) з протилежних підходів до його аналізу – у межах власне української мови та за її межами. У межах української мови суржик потрактовують: як явище рівня мовлення (з огляду на значну кількість ідіолектів у мовленні певних верств населення України); явище мовного рівня – «відповідний соціолект української мови, змішане периферійне

відгалуження на зразок говірок перехідного типу»; водночас явище мовлення (сукупність ідіолектів) та мови (один із соціолектів). За межами власне української мови науковець тлумачить суржик як проміжне явище між українською та російською мовами (сукупність ідіолектів або ідіом) або й навіть як окрему (не українську і не російську) мову [56, с. 14].

Мовознавці сьогодні прагнуть встановити причини, час, умови, джерела формування суржику, вирізняють його риси, аналізують функції використання суржику в різних видах комунікації, здійснюють його типологічну класифікацію, обґрунтовують чинники, що впливають на вибір суржику як коду, характеризують суржикові одиниці різних мовних рівнів. Дослідники здійснюють спроби визначити причини стійкості суржику в мовленні сучасних українців, зокрема: 1) здатність до наслідування, яка виявляється в пристосуванні мови села до мови міста; 2) властивості людини до соціальної, мовної, адаптації; 3) сімейні мовні традиції; 4) мовна ситуація і мовна політика в Україні [49, с. 8].

Окремі праці, присвячені дослідженню суржику, ґрунтуються на польових матеріалах – записах «автентичного» суржикового мовлення мешканців різних частин України та в різних соціокомунікативних ситуаціях. Це наукові розвідки А. Брацкі [73], С. дель Гаудіо [74], Б. Тарасенко [57], О. Шевчук [68], які були здійснені із залученням записів суржикового мовлення. Мовознавці схарактеризували особливості функціонування суржику в мовленні містян (Врублевська [17]), у сім'ї (Т. Кузнецова [31]), у мовленні школярів (О. Мартиняк [38]), у медіа (І. Брага [12]) та інтернетному дискурсі (О. Копистинська [30]) й ін.

Здебільшого вчені розглядають суржик як явище, що здійснює негативний вплив на розвиток української мови, із чим ми погоджуємося. Однак воно вийшло за межі лише розмовного мовлення. Як спостеріг І. Ціхоцький, сучасний суржик «переріс стилістичний діапазон ужиткового мовлення і впевнено проникає в літературні і музичні тексти, мову телебачення і преси, чому активно

сприяє постмодерна рецепція дійсності в українській мистецькій парадигмі» [64, с. 289].

Українські письменники цей мовний різновид сьогодні активно використовують як засіб стилізації у своїх творах. Суржикові елементи можна спостерегти в художньому дискурсі Любка Дереша, Олександра Ірванця, Михайла Бриниха Макса Кідрука, Сашка Ушкалова, Юрія Андруховича, Оксани Забужко, Сергія Жадана, Світлани Пиркало, Богдана Жолдака, Леся Подерев'янського та ін.

Н. Дзюбишина-Мельник, ґрунтовно аналізуючи стилістичний потенціал суржикізмів в українській літературі, запропонувала градацію суржикомовця в опозиції «свій – чужий». Дослідниця визначила штучність вербалізації суржик у постмодерних творах, а персонажі, які ним послуговуються, здебільшого є «чужими всім» [23, с. 17–19]. Зокрема, перший етап мовознавця хронологічно окреслила кінцем XIX – початком XX ст.: письменники цього періоду, на її думку, усвідомлюють, що суржикомовний персонаж є чужим, однак ще може стати «своїм». На другому етапі, 20-ті – 80-ті роки XX ст., спостерігаємо нові функції суржик у: суржикізми залучаються до мовлення позитивних персонажів, слугують прийомом мовної гри, створення не сарказму, а комізму. Третій етап, за спостереженням Н. Дзюбишиної-Мельник, особливий тим, що уживання суржикізмів у мовленні персонажів та невластивій мові є неусвідомленим [23, с. 17–19].

Дослідження функцій суржик у художньому тексті здійснила Л. Масенко на матеріалі творів Оксани Забужко, Юрія Андруховича. О. Севрук у дослідженні «Літературизований суржик: можливості аналізу» розглядає це явище з погляду літературної багатомовності та функцій, уживаючи термін «літературизований суржик», що, на думку науковця, «співстворює сенс художнього твору, в якому він з'являється, а також пропонує додаткові можливості інтерпретації художнього твору» [76]. Незважаючи на праці провідних мовознавців, проблема функцій суржик у науковій літературі, на нашу думку, сьогодні недостатньо вивчена, що й визначає **актуальність обраної**

теми. Потребує лінгвостилістичного аналізу художній дискурс українських письменників молодшої генерації, а також недосліджені з погляду уживання суржику твори інших українських письменників поч. ХХІ ст.

Об'єкт нашого дослідження – мовотворчість українських письменників кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Предметом дослідження є функції суржикізмів у художньому дискурсі українських письменників зазначеного періоду.

Мета роботи – схарактеризувати особливості функціонування суржику як стилістичного прийому в українському постмодерному художньому дискурсі.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання **таких завдань**:

- 1) розкрити зміст поняття суржику в сучасному мовознавстві;
- 2) дослідити історію його формування й поширення;
- 3) з'ясувати тлумачення терміна «стилізація» в лінгвостилістиці;
- 4) проаналізувати мовлення персонажів й автора з погляду уживання суржикізмів, встановити їхні функційні особливості;
- 5) окреслити суржик у мовленні здобувачів освіти як дидактичну проблему;
- 6) визначити основні шляхи подолання суржику в мовленні здобувачів;
- 7) запропонувати систему вправ і завдань для виправлення мовленнєвих помилок, спричинених уживанням суржику.

Матеріалом дослідження послуговували п'єси Олександра Ірванця, повість Михайла Бриниха, прозові твори письменників молодшої української генерації Макса Кідрука, Сашка Ушкалова та Світлани Пиркало, у яких явище суржику виразне і підпорядковане завданню стилізувати розмовне мовлення.

Методи дослідження. Під час дослідження застосовано теоретичний аналіз для упорядкування й класифікації наукових джерел із досліджуваної проблеми; метод спостереження дав змогу встановити особливості функціонування суржику в мові сучасної української драматургії та постмодерної прози; прийом суцільної вибірки уможливив виявлення суржикових елементів у

художніх творах українських письменників; описовий метод використаний для опису суржикізмів на різних мовних рівнях.

Практичне значення. Результати дослідження можна застосувати в практиці навчання української мови у закладах загальної середньої освіти та закладах вищої освіти, зокрема вони можуть бути використані під час викладання культури української мови, соціолінгвістики, лінгвістичного аналізу художнього тексту.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи заслухано на засіданні кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (листопад 2023 року), під час звітної наукової конференції студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками НДР у 2022–2023 навчальному році (квітень 2023 року).

Публікації. З проблем дослідження опубліковано 1 одноосібну статтю: Стражир А. Суржик як стилістичний прийом у художньому тексті. *Збірник наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. Вип. 17. С. 243–245.

Структура роботи. Дипломна робота містить перелік умовних скорочень, вступ, три розділи, висновки, список використаної літератури (76 позицій), словники, довідники (9 одиниць), джерела ілюстративного матеріалу (6 найменувань). Загальний обсяг роботи – 97 сторінок.

ВИСНОВКИ

1. Різноманіття поглядів на статус суржику в сучасному мовознавстві зумовлений складністю проблеми, що викликає науковий інтерес у лінгвістів, соціологів, психологів, етнологів, фахівців інших галузей знань. Його потрактовують його як піджин, субкод, субмову, напівмовність. Спільним є тлумачення суржику як негативного явища, що впливає на нормальне функціонування української літературної мови, яка перебуває під тиском російської.

У роботі термін «суржик» визначено, слідом за О. Тараненком, як мову, яка містить штучно об'єднані без дотримання літературних норм елементи різних мов. Окрім того, це поняття вжито щодо українського просторіччя, засміченого невмотивовано запозиченими російськими елементами.

Встановлено, що виникнення українсько-російського суржику та його тривале існування спричинене приєднанням південно-східних та центральних українських земель до російської імперії, упровадженням російської мови в адміністративну сферу й освіту, штучним переселенням народів у радянські часи, насадженням російської мови, засиллям російськомовного контенту в медіа й ін.

Негативний вплив суржику на повноцінний розвиток і функціонування української літературної мови полягає в тому, що він подекуди замінює розмовно-побутове мовлення носіїв української мови, заповнює ті сфери комунікації, які повинні обслуговуватися літературною мовою.

2. У художньому дискурсі суржик може уживатися з метою стилізації розмовності – свідомого переймання письменником притаманних ознак розмовного стилю, що увиразнює засоби живої народної мови, модифікує їх для досягнення необхідного авторові стилістичного ефекту.

Відповідно до мети в роботі схарактеризовано особливості функціонування суржику як стилістичного прийому в українському постмодерному художньому дискурсі. Досліджено уживання суржикізмів у мові драматичних творів

Олександра Ірванця, описано засоби моделювання суржику в художній прозі Михайла Бриниха, визначено особливості стилізації суржикового мовлення в художньому дискурсі українських письменників молодшої генерації Максима Кідрука, Сашка Ушкалова, Світлани Пиркало.

Встановлено, що у п'єсах Олександра Ірванця суржик ужито переважно в мовленні дійових осіб, які є представниками різноманітних соціальних, вікових та національних груп, мешканцями різних частин України. Автор стилізує розмовне мовлення військових, у якому вживає штампи офіційно-ділового стилю російської мови: *в корні не согласний, гражданська, вищестоящего, стала понятна*. Стилізоване мовлення носіїв молодіжної субкультури, окрім суржикізмів, містить жаргонну лексику, здебільшого російську за походженням: *не хило, кльово, чьотко, пацани*. Мовлення негативних персонажів-представників злочинного світу містять не лише суржикізми, а й елементи кримінального жаргону: *поняв, мінут, шо нада, должно быть, дальше знакомиться* (суржикізми), *п'оришко, опа-на!, секі!, напільнічка, братішкі, фраєр, шмон* (жаргонізми). Негативним персонажам, які розмовляють суржилом, упереміш із кримінальним жаргоном, протиставлені позитивні герої, які розмовляють українською літературною мовою.

У роботі проаналізовано уживання суржику як прийому стилізації в повісті Михайла Бриниха «Шахмати для дибілів». Письменник здійснив своєрідний мовний експеримент, навмисно змішуючи мови – російську та українську – не лише в мовленні персонажів, а й автора-оповідача.

Письменник моделює суржик, порушуючи на різних рівнях норми не лише української, а й російської мови. Суржик не підпорядкований певним правилам, він є прийомом мовної гри, спробою вийти за межі певних мовних стандартів. У повісті спостережено змішування елементів книжної мови, лексичних та синтаксичних одиниць російської мови з власне українськими – літературними та діалектними, вульгаризмами, жаргонною лексикою й суржикізмами.

Згруповано лексичні суржикізми: 1) власні назви – антропоніми подано як російські або короткі форми російських імен: *Васілій, Вася, Міша, Валентіна,*

Коля, Александр; 2) слова на позначення професій, соціального статусу осіб: тренер, директор, мастер, батанік, священик, кумір, доктор, громадянин, калікціонер, секретарша, грасмейстер; 3) слова, які називають предмети побуту, одягу, взуття тощо: бакал, тільвізор, занавеска, ботінки, туфлі, бакал, стіл, плаття, футболка, вєщі, сталні очки, сігара, пірчатка.

Ознаками суржикізмів на фонетичному рівні є: 1) заміна російських звуків українськими – вимова російського *-ться* як *-ця*, що письмово відтворено: *копация, ділиця, видвигация, кажиця, називаєця, собираєця, куєця, закаляєця, преображаєця*; 2) уживання *є* після приголосного, де в російській уживається *е*, в українській мові – *е* або *і*: *плєд, наваждєніє, лєгєнда, рєзко, нєрвна, контінгєнт, мєсна, нєвєдомого, дєло, касє*; 3) спостворене звучання російського слова – заміна російського *є* українським *і*: *ізлюблінних, осліпїтєльна, тріндюлєй, Тірмінатора, тїрмінології, мїчтає, качїствї*; 4) активне вживання *а* (російське «акання») на місці *о*: *мазгу, разгар, атайди, лашадка, када, атмарозки*, 5) вживання *и* замість *є*: *ризульти, типєр, сианс, риклама, ригламент, митал, нима*; 6) використання російських слів з українськими морфологічними формами: *луччє, пожжє, худиши, луччий, важнішии*. На граматичному рівні: 1) відсутність кличного відмінка у звертаннях: *Рауль!, дядя!, Гарсон, Єфїм, душа моя! Мїхайл Афанасьєвїч!* 2) неправильне узгодження прикметників, числівників та іменників: *п'яні голоса, два стула, два-три нехїлих мастїра*. Змішування фонетичних і морфологічних елементів української та російської мов: *шото, хто-то, шо, дєто, чото*.

У прозових Максима Кідрука, Сашка Ушкалова, Світлани Пиркало суржик ужито як прийом стилізації мовлення персонажів: іноді він міститься в розлогіх репліках і слугує засобом характеризувати персонажів, подекуди – це окремі вкраплення, як у творах Максима Кідрука й Сашка Ушкалова, що допомагають створити тло, зобразити середовище, у якому діють герої. Поряд із суржилом письменники активно уживають у мовленні персонажів та оповідачів жаргонізми, вульгаризми, які надають мовленню емоційності й експресивності.

У мовленні персонажів Світлани Пиркало (повість «Зелена Маргарита») українська мова переважає, однак іноді письменниця, стилізуючи розмовне мовлення, великі за обсягом фрагменти тексту подає російською мовою. Спостережено уживання значної кількості суржикізмів. Це не обов'язково має свідчити про неосвіченість мовців, бо персонажі вміють розмовляти й українською, однак у зручних для них ситуаціях надають перевагу суржику: *ходили мы в эту «Дану», и знаете, там можно подобрать себе приличную одежду; девушки, а может, сядем за наш столік?; я смотрю, вы тут рассказываете анекдоты, так может, мы вам тоже расскажем.* Письменниця використовує різноманітні стилістичні засоби для відображення київської мовної дійсності, іронізує над персонажами, які роблять спроби говорити російською мовою, вдома розмовляючи суржиком.

3. Питання уживання суржикізмів у мовленні здобувачів освіти сьогодні потребує нагального вирішення. Один із ефективних способів вирішення окресленої проблеми – перебування учнів в україномовному середовищі, спілкування українською літературною мовою. Учителеві доречно застосовувати систему вправ і завдань для подолання мовленнєвих помилок: редагування живого мовлення, реплік героїв художніх фільмів, створення коміксів, перегляд авторських відеоуроків.

4. Наша дипломна робота має позитивні результати, проте окреслену проблему не вважаємо повністю вичерпаною. Вона потребує подальших наукових студій на більшому за обсягом ілюстративному матеріалі й могла б охопити не лише художні твори українських письменників поч. ХХІ ст., а й сучасний публіцистичний, медійний дискурси для здійснення комплексного дослідження українсько-російського суржику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ажнюк Б. Мовна єдність нації: діаспора й Україна. Київ: Рідна мова, 1999. 450 с.
2. Анхим О. Пародія та стилізація як шляхи до розширення художніх можливостей. URL: <http://surl.li/nsvtv>
3. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / за заг. ред. О. Сербенської. Львів: Світ, 1994. 152 с.
4. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. Київ: Рад. письменник, 1970. 182 с.
5. Бабич С. Суржик як актуальна проблема комунікативної культури. *Управління розвитком*. 2012. № 10. С. 6–7.
6. Белей Л. Суржик: соціолінгвістична перспектива. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Ужгород, 2017. № 22. С. 5–8.
7. Боженко Н. Гра «Сходження до Мовного ідеалу». URL: <http://surl.li/nwxtc> (дата звернення: 02.10.2023).
8. Бондар А. «В письмі ти завжди можеш більше, але ніколи не можеш достатньо». *Книжковий блог Yakaboo*. URL: <https://blog.yakaboo.ua/bondar-andriy/> (дата звернення: 10.09.2023).
9. Бондаренко Н. Вдосконалення мовленнєвої культури старшокласників на основі знань про норми української літературної мови. *Українська мова і література в школі*. 2011. № 8. С. 20–27.
10. Бондаренко Н. Теоретичні аспекти роботи над мовленнєвою культурою старшокласників. *Укр. мова і література в школі*. 2011. № 3. С. 6–9.
11. Бондаренко Т. Індивідуальний стиль Макса Кідрука. *Молодий вчений*. 2013. № 2(02). С. 54–57. URL: <http://surl.li/nycdw> (дата звернення: 14.04.2023).
12. Брага І. Репрезентація суржику в інтернет-дискурсі як вияв мовної свідомості. *Знак – свідомість – знання: зб. наук. пр. Горлівка: Вид-во ГДПІМ, 2011. Вип. 2. С. 166–173.*

- 13.Бурцева І. Метод стилізації як засіб вивчення авторського стилю на заняттях зі стилістики англійської мови. *Лінгвостилістичні студії*. 2015. Вип. 3. С. 37–42.
- 14.Вихованець І. Розмовляймо українською: мовознавчі етюди. Київ: Пульсари, 2012. 160 с.
- 15.Віннікова Н. Стилізація і пародія: літературні «транскрипції» чужого стилю. URL: <http://surl.li/nthar> (дата звернення: 15.04.2023).
- 16.Вітюк А., Чиженко О., Райфурак Д. Суржик як соціолінгвістичний феномен у шкільному середовищі. URL: <http://surl.li/nvjgy> (дата звернення: 20.09.2023).
- 17.Врублевська Г. Суржик як елемент міської субкультури. *Урок української*. 2012. № 11–12. С. 12–14.
- 18.Голобородько Я. Нобелівські лауреати & романні ейдоси Світлани Пиркало. *Слово і час*. 2016. № 5. С. 69–76.
- 19.Горбач О. Українсько-російська мовна суміш (суржик) та її стилістична функція у творчості Володимира Винниченка та Олександра Корнійчука. *Slavistische Studien zum X. Internationalen Slavistenkongress in Sofia*. Köln–Wien, 1988. s. 25–41.
- 20.Грицак Я. Нарис історії України : формування модерної української нації XIX–XX століття: навчальний посібник. Київ : Генеза, 1996. 356 с.
- 21.Демченко В. Органічна та неорганічна українська мова. Херсон : Мрія, 2003. 188 с.
- 22.Дзюба І. Передмова. Пономарів О. *Українське слово для всіх і для кожного*. Київ: Либідь, 2013. С. 3–4.
- 23.Дзюбишина-Мельник Н. Суржик і суржикізми : стилістичні ресурси. *Наукові записки НаУКМА*. Київ : Вид-во НаУКМА, 2010. Т. 111. С. 16–20.
- 24.Долешаль У., Дубічинський В., Ройтер Т. Суржик: лексичний аспект (на матеріалі телепередачі «Ключовий момент», лексикографічних джерел XIX–XXI ст. і результатів анкетування). *Linguistica Copernicana*. 2016. № 13. S. 335–364.

- 25.Єгорова В. Культура мовлення сучасної молоді. Дослідження з лексикології і граматики української мови. 2010. №9. С. 74–79.
- 26.Єрмоленко С., Гримич М. Народнорозмовна традиція в літературно-художньому мовленні. *Питання мовної культури*. 1967. Вип. 2. С.14–32.
- 27.Єрмоленко С. Стилізація. *Українська мова: енциклопедія* / редкол.: Русанівський В., Тараненко О. (співголови), Зяблюк М. та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 648. URL: <http://surl.li/nwuak> (дата звернення: 12.04.2023).
- 28.Зорівчак Р. «Боліти болем слова нашого...»: Поради мовознавця. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 176 с.
- 29.Кирилова Л. Перекладацька пародія як категорія комічного і різновид стилізації (на базі гумористичного дискурсу). URL: <http://surl.li/nsumj> (дата звернення: 15.06.2023).
- 30.Копистинська І. Мовні покручі всеукраїнських ЗМІ у період російського вторгнення. *Український інформаційний простір*. 2022. № 2(10), С. 66–84. <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.269708> (дата звернення: 16.05.2023).
- 31.Кузнєцова Т. Мова білінгвальної сім'ї у функціональному аспекті: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 Українська мова. Київ, 1999. 203 с.
- 32.Кульчинський О. Блатний жаргон: із кримінального перетворився на вуличний. *Texty.org.ua*. URL: <http://surl.li/nygsm> (дата звернення: 03.06.2023).
- 33.Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. 2-ге вид. Київ: Основи, 2008. 303 с.
- 34.Масенко Л. Мова і політика. Київ: Соняшник, 1999. 98 с.
- 35.Масенко Л. Суржик : історія формування, сучасний стан, перспективи функціонування. *Studia Slavica Oldenburgensia. Belarusian Trasjanka and Ukrainian Suržyk: Structural and social aspects of their description and categorization* / Gerd Hentschel, Siarhiej Zaprudski. Oldenburg, 2008. S. 1–34.
- 36.Масенко Л. Мова і політика. Київ: Соняшник, 1999. 98 с.

37. Масенко Л. Суржик: між мовою і «язиком». Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 137 с.
38. Мартиняк О. Недоречні запозичення з російської мови у мовленні сучасного школяра. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство): зб. наукових праць / за ред. академіка Л. Мацько. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. Вип. 5. С. 333–341.
39. Мацько Л., Сидоренко О., Мацько О. Стилїстика української мови / за ред. Л. Мацько. Київ: Вища школа, 2006. 462 с.
40. Мозер М. «Суржик» чи «суржики»? *Українська мова*. 2016. № 1. С. 27–54.
41. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Львів: Фенікс, 1995. 46 с.
42. Огієнко І. Українська літературна мова під Совєтами. *Історія української літературної мови*. URL: <http://litopys.org.ua/ohukr/ohu18.htm> (дата звернення: 20.09.2023).
43. Пиркало С. В Британію приїжджаю, то там я – просто принцеса, тільки маленького зросту. *Інтерв'ю з України*. URL: <https://rozmova.wordpress.com/2020/04/28/svitlana-pyrkalo-2/> (дата звернення: 12.08.2023).
44. Погрібний А. Суржикізація. *Урок української*. 2005. № 1–2. С. 9–14.
45. Пономарів О. Українське слово для всіх і для кожного. Київ: Либідь, 2013. 360 с.
46. Радевич-Винницький Я. Україна: відмови до нації. Дрогобич, 1997.
47. Радчук В. Суржик як недопереклад. URL: <http://surl.li/oabscg> (дата звернення: 20.03.2023).
48. Руда О. Механізми мовної адаптації (на прикладі мовної поведінки «нових киян»). *Психолінгвістика*. 2016. № 19(2). С. 55–67.
49. Селіванова О. Проблема форм фіксації мов у соціолінгвістиці. *Мова і суспільство*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2011. Вип. 2. С. 7–18.

- 50.Сербенська О. Дещо про культуру мови і культуру слова. *Дзвін*. 2001. № 9. С. 137–147.
- 51.Симоненкова Т. Робота над підвищенням рівня культури мовлення учнів. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 8. С. 32–27.
- 52.Смаль-Стоцький Р. Українська мова в советській Україні. Нью-Йорк–Торонто–Сідней–Париж, 1969. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/2075/file.pdf> (дата звернення: 26.05.2023).
- 53.Ставицька Л., Труб В. Суржик: міф, мова, комунікація. *Українсько-російська двомовність. Лінгвосоціокультурні аспекти*. Київ: Пульсари, 2007. С. 31–120.
- 54.Стражир А. Суржик як стилістичний прийом у художньому тексті. *Збірник наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. Вип. 17. С. 243–245.
- 55.Тараненко О. Варіантність vs. стабільність у структурі українсько-російського «суржику» (УРС): сукупність ідіолектів vs. Соціолект. *Studia Slavica Oldenburgensia*. 2013. Вип. 21. С. 25–61.
- 56.Тараненко О. Українсько-російський суржик: статус, тенденції, оцінки, прогнози. *Мовознавство*. 2008. № 1. С. 14–30.
- 57.Тарасенко Б. До питання про дефініцію мішаного українсько-російського мовлення. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. Київ, 2006. Т. 60 : Філологічні науки, с. 62–66.
- 58.Ткаченко Т. Засоби стилізації розмовності в прозі Михайла Стельмаха: автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філолол. наук; спец.: 10.02.01. Київ, 2006. 23 с.
- 59.Томіленко Л. Суржик як об'єкт наукових досліджень і дискусій. *Мовознавство*. 2014. № 4. С. 69–80.

- 60.Труб В. Типи інтерферентних впливів у білінгвальному середовищі. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки*. 2012. Т. 137. С. 142–147. URL: <http://surl.li/nxhis> (дата звернення: 10.03.2023).
- 61.Труб В. Явище «суржику» як форма просторіччя в ситуації двомовності. *Мовознавство*. 2000. № 1. С. 46–58.
- 62.Фаріон І. Мовна норма: знищення, пошук, віднова. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. 328 с.
- 63.Хентшель Г., Тараненко О. Мовний ландшафт Центральної України: українська мова, російська мова, «суржик» (уживання – мовна компетенція – національне позиціонування). *Мовознавство*. 2015. № 4. с. 3–25.
- 64.Ціхоцький І. Антисуржик: у пошуках мовної ідентичності. *Теле- і радіожурналістика*. 2012. Вип. 11. С. 288–290.
- 65.Цуркан М. Орозмовлення як стилетвірна ознака художньої прози п. ХХІ ст. *АПСНІМ*. 2016. № 14 (12). С. 25–31.
- 66.Цуркан М. Стилзація розмовності в оповідній структурі прозового твору: теоретико-методологічний аспект. *Science and Education a New Dimension. Philology*. Budapest, 2014. II(5). Issue 28. P. 107–111.
- 67.Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941). Стан і статус. Чернівці: Сучасність, 1987. 294 с.
- 68.Шевчук О. Українське усне мовлення м. Донецька: від суржику до літературної мови. *Наукові записки НаУКМА*. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. Т. 111. С. 61–66.
- 69.Шерех Ю. Пороги і Запоріжжя. Харків, 1998. Т. 3.
- 70.Шульга М. Мовні реалії українського суспільства. *Укр. соціум*. 2008. № 1. С. 90–92.
- 71.Шумилов О. Мова, суржик, «язык»: єдність та боротьба протилежностей на межі тисячоліть. *Сучасність*. 2000. № 10. С. 110–124.

72. Явір В. Питання мови в аспекті нашого духовного буття і національної безпеки. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. Київ: Акцент, 2007. Вип. 27. Ч. 1. С. 309–326.
73. Bracki A., Surżyk. *Historia i terażniejszość*. Gdańsk: Uniwersytet Gdański, 2009.
74. Del Gaudio S. Ukrainian-Russian Mixed Speech «Surżyk» within the System of Ukrainian and Russian Interaction. *Slovene*. 2015. № 2. с. 214–246. URL: <http://surl.li/oaadm> (дата звернення: 16.03.2023).
75. Flier M., Surzhyk or Surzhyks? *Belarusian Trasjanka and Ukrainian Surżyk: Structural and social aspects of their description and categorization* / eds. G. Hentschel, S. Zaprudski, Oldenburg: BIS-Verlag der Carl von Ossietzky Universität Oldenburg, 2008, p. 39–56.
76. Sevruck A. *Literární suržyk: obrysy literární vícejazyčnosti*. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav východoevropských studií. Vedoucí práce Lendělová, Věra. 2018.

СЛОВНИКИ, ДОВІДНИКИ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
2. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: Твори, 2020. 920 с.
3. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
4. Мала філологічна енциклопедія / укл.: Скопненко О., Цимбалюк Т. Київ: Довіра, 2007. 487 с.
5. Новий довідник: Історія України / упоряд. С. Крупчан та ін.; відп. ред. І. Сілакова. 2-ге вид. Київ : ТОВ «Казка», 2006. 736 с.
6. Словарь української мови: в 4 т. / за ред. Б. Грінченка. Київ, 1907–1909.
7. Словник української мови: в 11 томах / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980.

8. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови: містить понад 3200 слів і 650 стійких словосполучень. Київ: Критика, 2003. 334 с.
9. Українська мова: енциклопедія. Київ: Українська енциклопедія ім. М. Бажана, 2000. 752 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Ірванець Олександр. Лускунчик–2004: п'єси, вірші. Київ : Факт, 2005. 208 с.
2. Бриних Михайло. Шахмати для дибілів: роман-посібник. Київ: Факт, 2008. 144 с.
3. Кідрук Макс. Навіжені. 15 років назад [Limited edition]. *20 письменників сучасної України*. Харків: Фоліо, 2011.
4. Ушкалов Сашко. Бутси. *Письменники про футбол. Літературна збірка України*. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2011, С. 63–73.
5. Ушкалов Сашко. Панда. Декамерон. *10 українських прозаїків останніх десяти років*. Київ: Наш Формат, 2010. С. 143–151.
6. Пиркало Світлана. Зелена Маргарита. Київ: Факт, 2007. 184 с.